

Nieuwsbrief Zeetrekellingen

Nr. 7, december 2024

*Kleine Jager, Westkapelle 10-10-2024
Foto: Kris De Rouck*

Bij het uitkomen van deze nieuwsbrief ligt de najaarstrekperiode van 2024 alweer vrijwel achter ons, en gaat ook de zeetrek zo'n beetje in de 'winterstand' – die overigens interessant genoeg is om te volgen! In deze aflevering een korte terugblik op het qua zeevogels wat magere afgelopen najaar, een update van de ontwikkeling van de telinspanning, en besprekingen van twee soorten met informatie uit onlangs verschenen artikelen die zeetrekters vast zullen interesseren.

Najaar 2024: nogal rustig aan zee

Voor tellers die aan zee vooral aanslaan op 'stormgasten' was najaar 2024 bepaald niet om over naar huis te schrijven. Eigenlijk was het veel te mooi weer. Vooral in de maand oktober ontbraken dagen met stevige aanlandige wind nagenoeg. Liefhebbers van zulke omstandigheden moesten hun slag slaan tijdens twee korte perioden in september, en kregen daarna eigenlijk pas na half november

weer betere kansen. De uurgemiddelde aantallen van soorten zoals Vaal Stormvogeltje, jagers en Drieteenmeeuw beliepen dan ook nog geen 30% van die in de afgelopen vijf jaren (tabel 1). Daarentegen beleefde Grauwe Pijlstormvogel juist een relatief goed najaar (+34%), vooral door twee goede dagen bij Westkapelle (223 en 147 exx op 9 en 11 sep). Noordse Stormvogels werden zelfs vier keer zoveel gezien als in recente najaren, maar nog steeds heel mondjesmaat.

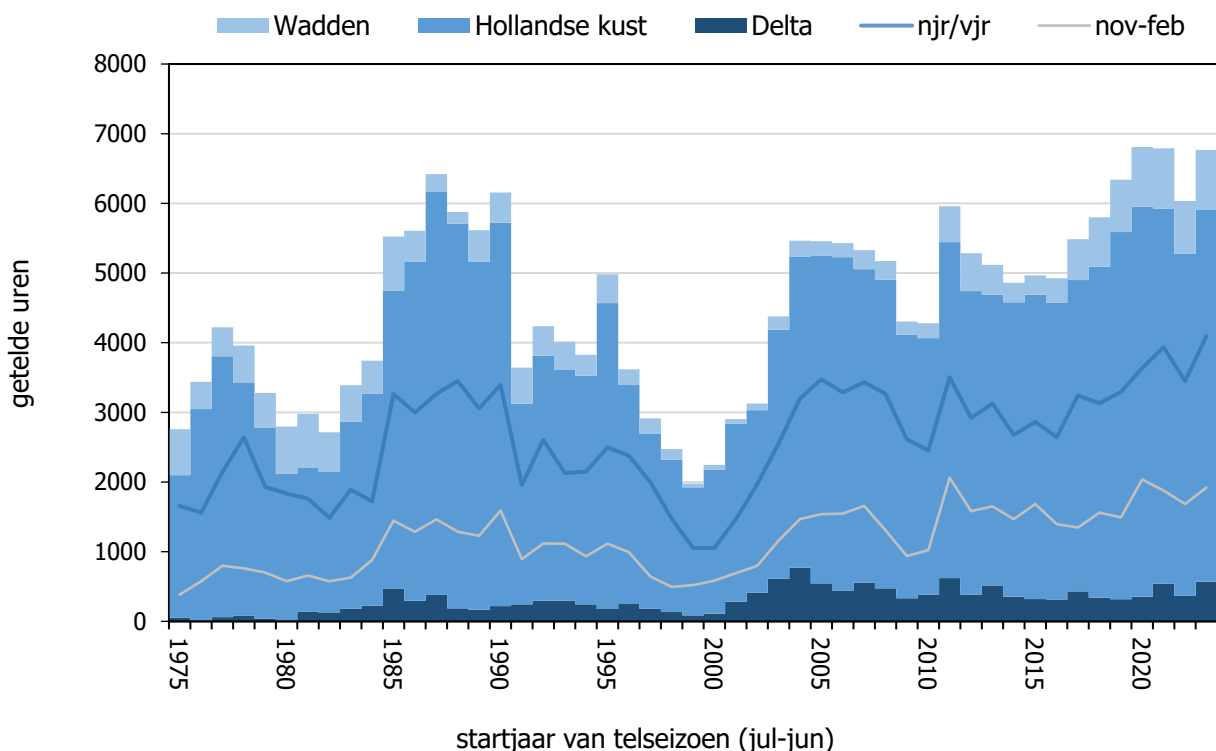
Alk + Zeekoet	(10-11)	11%	Kokmeeuw	(8-11)	62%
Middelste Jager	(9-11)	16%	Stormmeeuw	(8-10)	70%
Drieteenmeeuw	(11)	26%	Visdief + Noordse Stern	(7-9)	81%
Vaal Stormvogeltje	(9-11)	27%	Jan-van-Gent	(8-11)	85%
Kleine Jager	(8-10)	27%	Grote Mantelmeeuw	(8-11)	88%
Grote Jager	(9-11)	29%	Zilvermeeuw	(8-11)	89%
Roodkeelduiker	(10-11)	30%	Aalscholver	(8-11)	120%
Kleinste Jager	(8-10)	38%	Grauwe Pijlstormvogel	(8-10)	134%
Grote Stern	(7-10)	44%	Kleine Mantelmeeuw	(8-10)	137%
Noordse Pijlstormvogel	(8-10)	49%	Noordse Stormvogel	(9-11)	405%

Tabel 1. Uurgemiddelden van enkele typische 'zeetreksoorten' in najaar 2024 (in tussen haakjes aangegeven maanden), uitgedrukt als % van het uurgemiddelde in de voorgaande vijf najaren.

Ook van een aantal zeevogels waarvan het voorkomen niet echt is geassocieerd met stevige wind uit zee bleven de aantallen in het afgelopen najaar achter, met name bij Alk/Zeekoet en Roodkeelduiker maar ook bij Grote Stern, Stormmeeuw en Kokmeeuw. 'Normale' uurgemiddelden (minimaal 80% van die in de laatste 5 jaar) werden eigenlijk alleen geregistreerd voor de grote meeuwen, Aalscholver en Jan-van-Gent. Die laatste was in november zelfs opmerkelijk talrijk, wat zou kunnen samenhangen met de grote hoeveelheid vis voor de kust die werd gerapporteerd door beroepsvissers en hengelaars. Daarbij sprong vooral Wijting er uit, een vis van het formaat dat voor Genten een goede hap is, maar voor duikers en Alk/Zeekoeten te groot. Zou kleine vis die voor die soorten interessant is schaars zijn geweest, of zijn deze vogels elders 'blijven hangen' in wateren waar het goed vissen was? Wellicht wordt dat de komende maanden nog duidelijker.

Telinspanning seizoen 2023/24

Van juli 2023 tot en met juni 2024 werden door zeetrekters 6767 uren aan gegevens bij elkaar geteld langs de Nederlandse kust. Dat is maar één werkweek (van 40 uur) minder dan in het topseizoen 2020/21, en laat zien dat de geringe terugval in seizoen 2022/23 een tijdelijke was, waarschijnlijk vooral veroorzaakt door niet erg aansprekend weer. De telinspanning ligt de afgelopen vijf seizoenen op een niveau dat nog net iets hoger ligt dan de piekperiode eind jaren 1980, zowel in de najaars- als de voorjaartrekperiode (fig. 1). Ook in de wintermaanden zit er nog enige groei in het aantal teluren. Dat is verheugend omdat in die maanden onze kustwateren een belangrijke rol vervullen voor enkele soorten, zoals Roodkeelduiker, alkachtigen en zee-eenden.

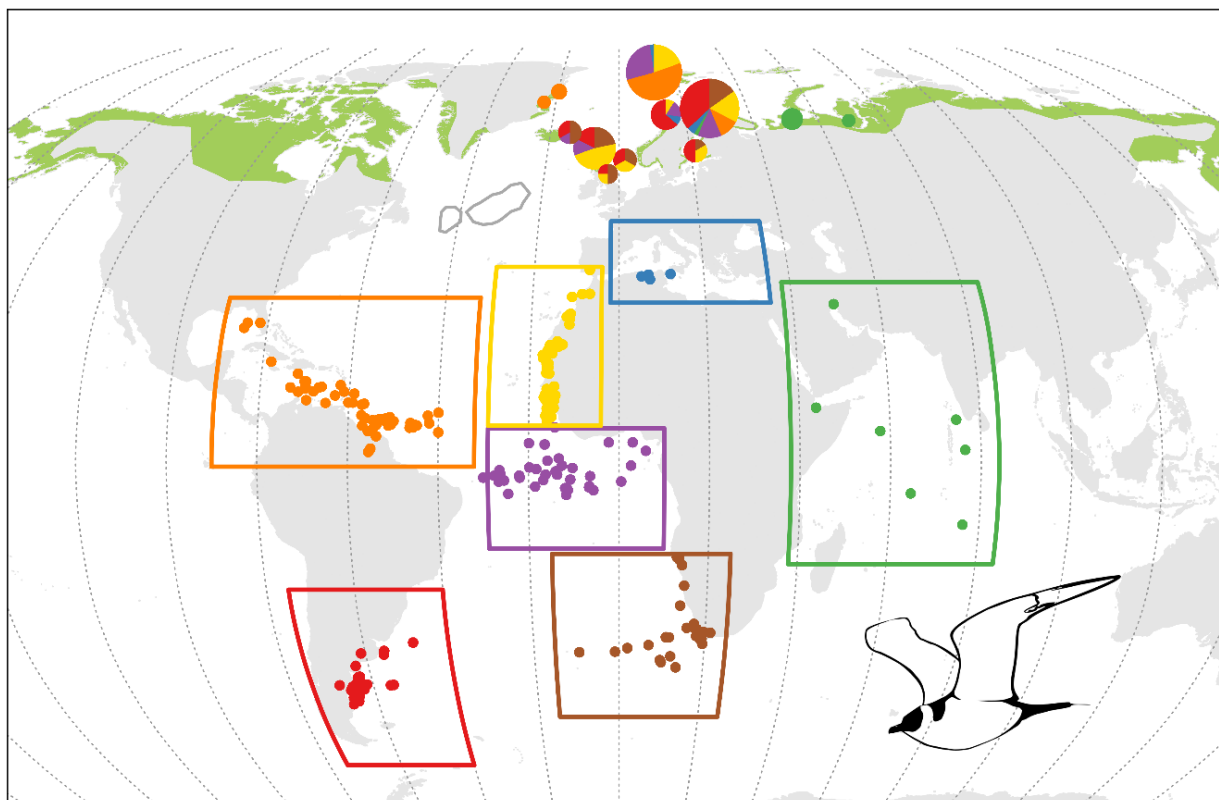
Figuur 1. Ontwikkeling van getelde uren per seizoen (juli-juni) op alle Nederlandse zeetrekposten sinds 1975, onderverdeeld naar Deltagebied, Hollandse Kust en Wadden (staven). De donkerblauwe lijn verdeelt het totale aantal uren in het najaar (onder de lijn) en het voorjaar (erboven). De lichtgrijze lijn geeft de ontwikkeling van de telinspanning in de maanden november-februari ('winter'; totaal van hele kust). (bron: trektellen.nl)

Licht op de trek van Kleine Jagers

Als een jager in beeld verschijnt ervaart menig zeetrekter onwillekeurig een schok(je). Jagers brengen iets speciaals: power, souplesse (vergeet Grote Jager even), niet-alledaagsheid, een bijzondere foerageer-techniek en een determinatie-uitdaging. En het zijn echte zeevogels waarvan we vanaf de kust maar een glimp van hun leefwijze kunnen waarnemen. Als gevolg daarvan was onze kennis over hun trek en verspreiding buiten het broedseizoen tot voor kort heel beperkt. Wie het jagerboek van Malling Olsen & Larsson uit 1997 erbij pakt krijgt bijvoorbeeld de indruk dat alle Kleine Jagers uit de Noord-Atlantische broedgebieden overwinteren rondom de zuidelijke uiteinden van Afrika en Zuid-Amerika, en de moderne vogelaar die [Birds of the World Online](#) raadpleegt ziet hetzelfde. Dat we nu beter weten is te danken aan de opkomst van *tracking* technieken waarmee de verplaatsingen van individuele vogels wereldwijd gevolgd kunnen worden, en de toenemende aandacht voor Kleine Jagers vanwege sterk teruglopende aantallen in verschillende broedgebieden. Op diverse locaties zijn in de afgelopen 15 jaar Kleine Jagers uitgerust met *light-level geolocators*, aan een pootring bevestigde apparaatjes van een paar gram die de hoeveelheid licht meten en opslaan. Uit de zo bepaalde tijden van zonsopkomst en -ondergang kunnen dagelijkse posities worden bepaald. Om de loggers uit te lezen moeten de vogels wel opnieuw worden gevangen, wat alleen lukt op broedplaatsen. Onlangs zijn twee artikelen verschenen waarin gegevens verzameld op 12 Noord-Atlantische broedlocaties van Oost-Groenland tot NW-Rusland gezamenlijk zijn geanalyseerd (O'Hanlon e.a. 2024, van Bemmelen e.a. 2024).

Het eerste opvallende resultaat uit deze dataset, die 276 jaar-tracks van 155 volwassen individuen omvatte, is de enorme variatie in overwinteringsgebieden (fig. 2). De eerder genoemde zeegebieden bij Zuid-Amerika (Patagonische Plaat, 23% van alle

gevolgde vogels) en zuidelijk Afrika (Benguelastroom, 13%) bleken belangrijk, maar vergelijkbare aantallen Kleine Jagers overwinterden in de Canarische Stroom langs West-Afrika en ZW-Europa (22%), in de Golf van Guinee en rond de evenaar (16%), en in het Caraïbisch gebied (19%). Daarnaast overwinterden ook enkele vogels in de Middellandse Zee (3%) en zelfs in de Indische Oceaan (4%). De in de Indische Oceaan overwinterende jagers trokken daar (over land) heen vanuit de meest oostelijke broedlocaties in NW Rusland (en één vanuit N-Noorwegen), en alle drie vogels uit Groenland overwinterden in het meest westelijke (Caraïbische) wintergebied, maar verder was de mate van koppeling tussen specifieke broed- en overwinteringsgebieden (*migratory connectivity*) vrij zwak. Kleine Jagers broedend op Spitsbergen overwinterden vooral in de Caraïben, en niet in de meest zuidelijke gebieden bij zuidelijk Afrika en Patagonië. Daar kwamen vooral jagers van IJsland, de Faeröer en Schotland, en bij Patagonië ook relatief veel vogels uit Noorwegen en Finland. Uit al deze broedgebieden trokken juist relatief weinig vogels naar de Caraïben. Vaak echter overwinteren Kleine Jagers uit eenzelfde broedlocatie (waaronder ook nestpartners) in verschillende winterregio's. Zo trokken vanuit de kolonie van Slettnes in N-Noorwegen vogels naar alle zeven genoemde wintergebieden. Een gevolg van deze beperkte connectiviteit is dat als in één wintergebied de omstandigheden ongunstig worden, niet één broedpopulatie de hele klap opvangt maar deze wordt verdeeld over verschillende populaties; een soort risicospreiding dus. Tegenover de grote variatie in winterbestemming tussen individuen staat overigens een even grote plaatstrouw van die individuen: slechts 3% van 69 meerjarig gevolgde vogels (goed voor 190 jaartracks) wisselde van wintergebied, en zelfs dan vertoonde hun trekroute nog veel gelijkenis tussen jaren.

Figuur 2. Gemiddelde posities in januari van Kleine Jagers broedend het Noord-Atlantische gebied, gegroepeerd in zeven wintergebieden (gekleurde rechthoeken). Taartdiagrammen geven weer welk aandeel van de gevolgde vogels uit de verschillende broedgebieden overwinterde in elk wintergebied. (aangepast uit Van Bemmelen e.a. 2024)

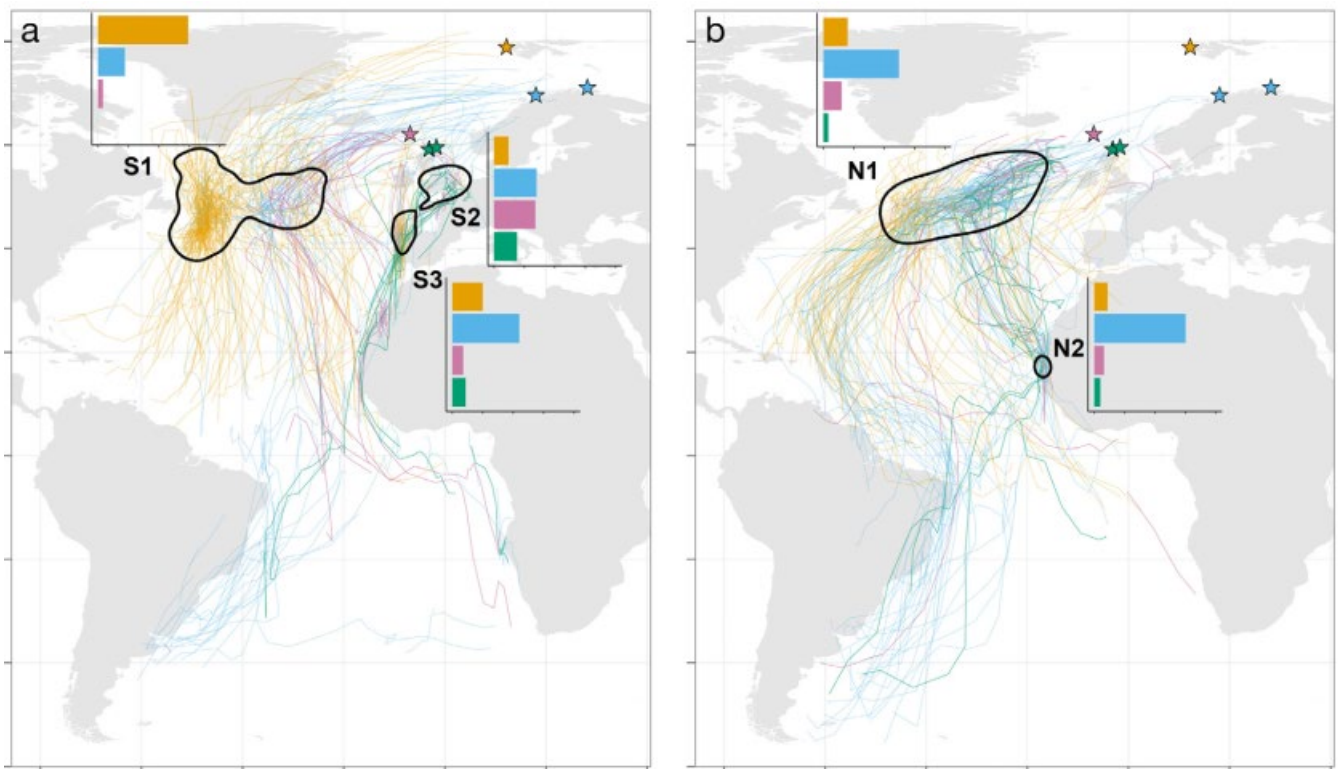
Op basis van de verplaatsingssnelheid en gegevens over onderdompeling van de geolocators in zout water (indicatie voor zwemmen i.p.v. vliegen) identificeerden O'Hanlon e.a. (2024) drie stopover-gebieden waar de jagers enige tijd pleisterden tijdens de najaarstrek, en twee tijdens de voorjaartrek. Verreweg de belangrijkste hiervan was een uitgestrekt zeegebied tussen de Grand Banks bij Newfoundland en de Noord-Atlantische Rug (fig. 3). In het najaar pleisterde hier ruim 50% en in het voorjaar zelfs 85% van alle gevolgde Kleine Jagers. Deze regio is ook voor een aantal andere zeevogelsoorten van groot belang als stopover, waaronder vast niet toevallig ook Noordse Sterns en Vorkstaartmeeuwen, waarvan Kleine Jagers vaak vis stelen. Mede hierom is een deel ervan recent aangewezen als zeereservaat (NACES MPA; Davies e.a. 2021). Kleinere pleisterplaatsen liggen ten zuiden en oosten van het Verenigd Koninkrijk (dus deels in de

Noordzee) en bij NW-Spanje (najaar), en voor de kust van NW-Afrika (voorjaar). Kleine Jagers uit Spitsbergen, Noorwegen en de Faeröer eilanden trokken na het broed-seizoen meestal in W-ZW richting naar het Noord-Atlantische stopover-gebied. Van daaruit vlogen ze verder, rechtstreeks naar de Caraïben of eerst naar West-Afrika en dan door naar zuidelijk Afrika of schuin overstekend naar Patagonië (fig. 3). Broedvogels uit Schotland en de Oostzee vertrokken in merendeel naar zuid via de Noordzee, maar daarbij gaat het om relatief kleine aantallen. Vermoedelijk zien we langs de Nederlandse kust dus vooral deze Kleine Jagers passeren, al weten we nog niet of de bovenbeschreven patronen ook gelden voor eerstejaars vogels, die een flink deel uitmaken van 'onze' doortrekkers. In het voorjaar trokken nog minder Kleine Jagers door Het Kanaal en de Noordzee; verreweg de meeste vlogen dan vanaf NW-Afrika 'west-om' via de

Noord-Atlantische pleisterplaats. Geen wonder dat we langs de Nederlandse kust in het voorjaar nauwelijks 10% zien van de aantallen in het najaar.

Van Bemmelen e.a. (2024) beschrijven de consequenties van de grote variatie aan broed- en overwinteringsgebieden (met trekafstanden daartussen variërend van 4000 tot 15000 km) voor de jaarcyclus van individuen. Kleine Jagers uit noordelijke kolonies begonnen later met broeden en begonnen en eindigden ook later de trek. Ze deden korter over de voorjaartrek, besteedden minder tijd in het Noord-Atlantische *stopover*-gebied en legden sneller na terugkomst hun eerste ei. De duur van de broedperiode, de herfsttrek en de overwinteringsperiode verschilden echter niet tussen noordelijke en zuidelijker broedvogels. De keuze van wintergebied had wel merkbare gevolgen voor de timing en duur van de trek. Vogels die het verst weg overwinterden, bij zuidelijk Afrika en Patagonië, waren in het

najaar een maand langer onderweg en spendeerden minder tijd in het wintergebied dan overwinteraars in de dichtst bij gelegen Canarische Stroom, met vogels die naar de Caraïben en de Golf van Guinee trokken daar tussenin. Jagers in alle wintergebieden begonnen ongeveer tegelijkertijd aan de voorjaartrek maar naarmate ze hun broedgebied naderden werden de verschillen in posities kleiner; in de meeste kolonies kwamen vogels uit verschillende winterbestemmingen op vergelijkbare datums aan, gemiddeld binnen een week. Alleen onder Noorse broedvogels keerden overwinteraars uit Patagonië iets later terug en vogels uit de Canarische Stroom iets eerder, maar dit werkte niet door in het legbegin. Zo vertonen Kleine Jagers dus zowel in de tijd als in de ruimte een opmerkelijke flexibiliteit in hun trekgedrag. Of die van pas gaat komen om de wereldwijde veranderingen in hun leefomstandigheden het hoofd te bieden zal de toekomst leren.

Figuur 3. Globale vliegroutes (lijnen) en stopovergebieden (zwart omcirkeld) tijdens de najaarstrek (a) en de voorjaartrek (b), van Kleine Jagers uit Spitsbergen (oranje), Noorwegen (blauw), Faeröer (paars) en Schotland (groen). (uit O'Hanlon e.a. 2024)

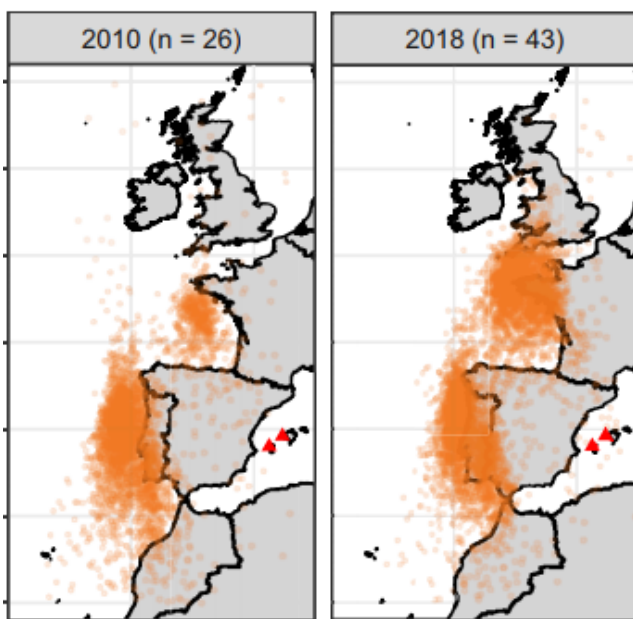

*Kleine Jager JKC5 (met geolocator bevestigd aan de rechterpoot)
in de broedkolonie van Slettnes, N-Noorwegen, juni 2015.
Deze vogel overwinterde op de Caribische Zee tussen Cuba en Venezuela.
Foto: Hans Schekkerman*

Een Vale Pijlen-paradox

De Vale Pijlstormvogel is één van Europa's meest bedreigde broedvogels en broedt uitsluitend op de Balearen. Overwinteren doen ze ook wel in die regio, maar na het broedseizoen verlaten de meeste exemplaren de Middellandse Zee, onder meer om hun slagpennen te ruïen op de Atlantische Oceaan, alvorens ruim voor aanvang van de volgende broedperiode (die valt van maart tot begin juli) terug te keren naar de Middellandse Zee. In deze niet-broedtijd zijn er twee min of meer gescheiden gebieden waar veel vogels zich concentreren: langs de West- en ZW-kust van het Iberisch schiereiland, en noordelijker in de Golf van Biskaje en rondom Bretagne. In de zuidelijke Noordzee is de soort een schaarse gast; vanaf Nederlandse zeetrekposten worden er hooguit enkele tientallen per jaar gemeld.

Vanaf de jaren 1990 werd opgemerkt dat de Atlantische verspreiding van de soort na het broedseizoen naar het noorden leek op te schuiven. Onderzoek bij 145 van geolocators voorziene Vale Pijlstormvogels wijst uit dat dit tot recent nog steeds doorging (Lewin e.a. 2023). De mediane breedtegraad waarop individuen zich tijdens de trekperiode bevonden verschoof tussen 2010 en 2018 met gemiddeld $0,23^\circ$ per jaar naar het noorden,

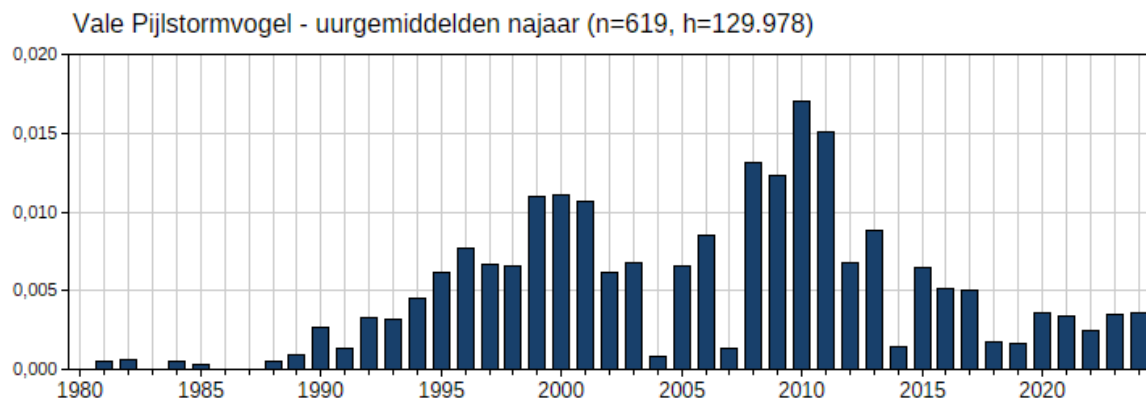
vooral in samenhang met stijgende zeewatertemperaturen. Twee processen droegen hieraan bij: een toenemend aandeel van alle vogels vloog naar het noordelijke gebied (fig. 4), maar daarnaast verbleven ze ook binnen elk van de twee kernen gemiddeld op noordelijkere posities. Een aspect waaraan Lewin e.a. speciale aandacht besteden is dat deze verschuiving vooral tot stand kwam doordat individuele vogels in opeenvolgende jaren steeds verder noordwaarts vlogen, en niet zo zeer doordat alleen de nieuwkomers in de populatie steeds noordelijker gingen pleisteren.

De vogels die naar noordelijkere gebieden trokken, vlogen in het najaar met grotere snelheid terug richting Middellandse Zee, wat wijst op een leerproces waarbij vogels hun routeafstand onthouden en hun treksnelheid daarop afstemmen. Die compensatie was echter niet volledig, waardoor de meest noordelijk trekkende vogels zo'n 50 dagen later in de Middellandse Zee terugkwamen dan de meest zuidelijke trekkers. Hoewel dat nog steeds ruim drie maanden voor aanvang van het broedseizoen is, vragen de auteurs zich af of die late terugkeer misschien een ongunstig gevolg kan vormen van de noordwaartse verschuiving, doordat deze vogels minder tijd hebben zich voor te bereiden op het broedseizoen.

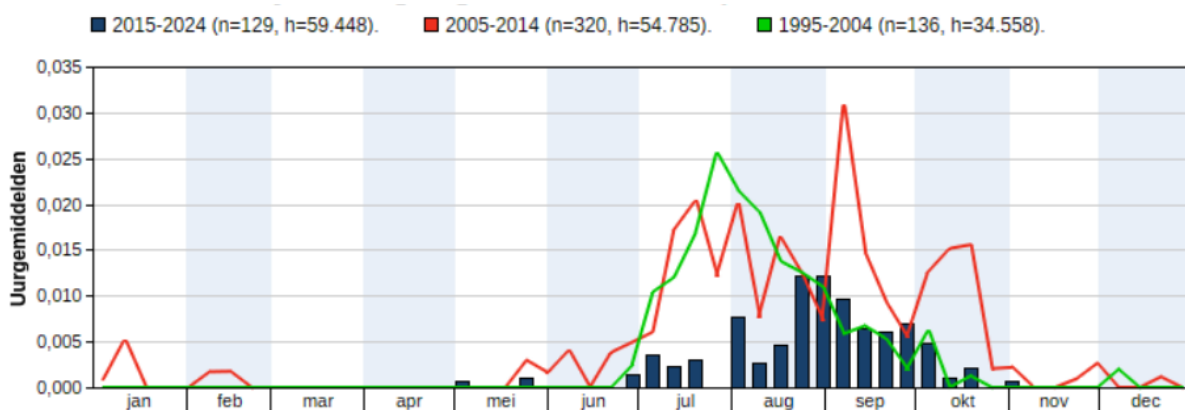
Figuur 4. Voorbeelden van de geschatte posities tijdens het verblijf buiten de Middellandse Zee van Vale Pijlstormvogels gevolgd in 2010 en 2018 (uit Lewin e.a. 2023). Stippen boven land zijn een gevolg van onnauwkeurigheid van de positiebepaling met geolocators. De rode driehoeken zijn de belangrijkste broedplaatsen.

Waarnemingen van Vale Pijlstormvogels vanaf Nederlandse zeetrekposten leken in eerste instantie helemaal in lijn met de beschreven noordwaartse verschuiving. Ondanks flinke fluctuaties per jaar was een duidelijke toename in de uurgemiddelden zichtbaar tot ongeveer 2010 (fig. 5). In de jaren daarna echter, juist in de onderzoeksperiode van Lewin e.a., lijkt de soort langs onze kust weer een stuk zeldzamer te zijn geworden. Dat roept natuurlijk vragen op. Eén mogelijke verklaring is dat het de veronderstelde populatie-afname een groter netto effect heeft op de aantallen vogels voor onze kust dan de noordwaartse verschuiving. Een andere mogelijkheid is dat we hier vooral een ander segment van de populatie zien dan de volwassen broedvogels uit de studie van Lewin e.a. Hun kaartjes suggereren dat deze vogels ook nu nog maar weinig het noordelijke deel

van Het Kanaal en de Noordzee in trekken (fig. 4). Zou het kunnen zijn dat onvolwassen en niet-broedende volwassen vogels wat verder uitzwerven? Het seizoenspatroon van de Nederlandse waarnemingen (fig. 6) is in dat opzicht interessant. In de periode van toename was de Vale Pijl een echte 'zomersoort' waarop je in juli en augustus meer kans maakte dan bij klassiek stormvogelweer later in het najaar. In het afgelopen decennium lijkt de soort veel meer een najaarsgast geworden, en is het voorkomen in juli en begin augustus sterk teruggelopen (fig. 3). Zouden dat vooral vogels zijn geweest die relatief vroeg uit de Mediterranée waren vertrokken omdat ze (nog) niet hadden gebroed, bijvoorbeeld onvolwassen vogels? En heeft hun verspreiding misschien een andere ontwikkeling gekend dan die van de adulte?

Figuur 5. Jaarlijkse uurgemiddelden tussen half juni en december van Vale Pijlstormvogel langs 20 Nederlandse zeetrekposten, vanaf 1980 (trektellen.nl).

Figuur 6. Seizoenspatroon (uurgemiddelden per week) van Vale Pijlstormvogel langs 20 Nederlandse zeetrekposten in drie tijdvakken; de staven representeren het recentste tijdvak (trektellen.nl).

Literatuurverwijzingen in deze nieuwsbrief

Davies T.E., Carneiro A.P.B., Tarzia M., Wakefield E. e.a. 2021. Multispecies tracking reveals a major seabird hotspot in the North Atlantic. Conservation Letters 14: e12824, DOI: [10.1111/conl.12824](https://doi.org/10.1111/conl.12824)

Lewin, P. J., Wynn, J., Arcos, J. M., Austin, R. E., Blagrove, J., Bond, S., ... & Padget, O. 2024. Climate change drives migratory range shift via individual plasticity in shearwaters. Proceedings of the National Academy of Sciences, 121(6), e2312438121. DOI: [10.1073/pnas.2312438121](https://doi.org/10.1073/pnas.2312438121)

Malling Olsen K. & Larsson H. 1997. Skuas and jaegers. Pica Press, UK.

O'Hanlon N.J., van Bemmelen R.S.A., Snell K.R.S., ... & Humphreys E.M. 2024. Atlantic populations of a declining oceanic seabird have complex migrations and weak migratory connectivity to staging areas. Marine Ecology Progress Series 730: 113-129, DOI: [10.3354/meps14533](https://doi.org/10.3354/meps14533)

van Bemmelen R.S.A. Moe B., Schekkerman H., ... & Tulp I. 2024. Synchronous timing of return to breeding sites in a long-distance migratory seabird with ocean-scale variation in migration schedules. Movement Ecology 12:22, DOI: [10.1186/s40462-024-00459-9](https://doi.org/10.1186/s40462-024-00459-9)

Hans Schekkerman

Hugo Wieleman

Gerard Troost

contact:

hans.schekkerman@sovon.nl

